

DOI: <https://doi.org/10.71404/tsjplec.2026.6>

КОНТРОЛЬ У МЕХАНІЗМІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СФЕРИ СТРАХУВАННЯ

Віталій Олександрович ПЕТРЕНКО,

*науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії з проблем запобігання
кримінальним правопорушенням
навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції імені Е.О. Дідоренка
Донецького державного університету
внутрішніх справ
<https://orcid.org/0009-0000-1938-9595>*

Фінансова стійкість і стабільність страховиків є визначальними показниками стану сфери страхування, оскільки саме вони відображають здатність страховика підтримувати належне співвідношення між власним капіталом, прийнятими страховими ризиками, сформованими технічними резервами та зобов'язаннями перед страхувальниками, застрахованими особами і вигодонабувачами. Підтримання платоспроможності страховика становить необхідну передумову виконання ним договорів страхування, належного врегулювання страхових випадків, збереження довіри до страхового ринку та забезпечення фінансової безпеки держави, особливо в умовах воєнного стану [1].

Акцентуючи увагу на важливості посилення якості та ефективності контролю за вітчизняним страховим ринком, А. В. Попова звертає увагу на непоодинокі випадки використання коштів страхових резервів, які мали призначатися для забезпечення страхового відшкодування та виплати страхових сум, а також на ситуації нераціонального розміщення власних коштів і коштів страхових резервів у відповідні активи. Погоджуючись із наведеним підходом щодо потреби у створенні дієвого механізму запобігання таким негативним явищам, як недостатня платоспроможність страховиків, невідповідність страхових резервів реальним ризикам чи наявність передумов для безпідставної відмови у страхових виплатах, слід наголосити: виконання страховиками зобов'язань перед клієнтами та суспільством потребує ефективної системи внутрішнього контролю, зовнішнього державного контролю і ризик-орієнтованого нагляду [2].

Як наголошує Т. А. Кобзева, контроль є одними з найважливіших елементів системи управління фінансовим сектором і сфери страхування зокрема. Чітко організована контрольна діяльність дозволяє своєчасно вдосконалювати систему управління страховиком, коригувати плани,

© Петренко В. О., 2026

зменшувати ймовірність правопорушень, виявляти причини відхилень, оцінювати реальність фінансової звітності, забезпечувати належне формування технічних резервів і запобігати погіршенню платоспроможності. Тому важливо виявляти не лише самі порушення, а й передумови їх виникнення, оскільки у страховій діяльності несвоєчасне реагування на ризики може призвести до накопичення зобов'язань, які страховик не зможе виконати [3].

Загальна мета контролю, на думку М. О. Підхомного, полягає у виявленні фактичного стану справ у відповідному процесі, зіставленні цього стану з визначеними цілями, нормативами, планами та правовими вимогами, а також у застосуванні коригувальних заходів для приведення підконтрольного або піднаглядного об'єкта до належного стану. Найефективнішою є така організація контрольної діяльності, яка допомагає завчасно виявляти причини порушень, а не лише фіксувати їх наслідки. Кінцева мета контролю у сфері страхування полягає у виправленні порушень, усуненні ризиків, відновленні прав клієнтів і збереженні стабільності страхового ринку [4].

Проведений аналіз наукових підходів свідчить про багатоплановість державного контролю та притаманну йому різнобічність. Державний контроль слід розуміти як об'єктивну функціональну діяльність держави, спрямовану на перевірку дотримання та виконання поставлених завдань, прийнятих рішень і вимог законодавства, а також на виявлення причин відхилень і застосування заходів реагування. У сфері страхування державний контроль набуває спеціального змісту, оскільки спрямовується на перевірку платоспроможності страховика, достовірності звітності, обґрунтованості резервів, якості активів, прозорості структури власності, належності системи управління та дотримання правил надання страхових послуг.

З урахуванням наведеного державний контроль у сфері страхування можна визначити як систему уповноважених законом інформаційно-аналітичних, перевірочних, оцінювальних і коригувальних дій держави в особі НБУ та інших компетентних органів, спрямованих на встановлення фактичного стану діяльності страховиків, страхових посередників, страхових груп та інших учасників страхового ринку, перевірку відповідності цієї діяльності вимогам законодавства, виявлення ризиків і порушень, усунення причин їх виникнення та забезпечення безпечного функціонування сфери страхування. Таке визначення відображає функціональний, превентивний і захисний характер контролю.

Залежно від суб'єкта здійснення контроль у сфері страхування можна класифікувати на державний, внутрішній, аудиторський, громадський та судовий. За часом здійснення контроль у сфері страхування може бути попереднім, поточним і наступним. Попередній контроль реалізується на етапі авторизації та ліцензування страховика, погодження істотної участі, оцінки структури власності, ділової репутації, фінансового стану, системи управління і бізнес-моделі

заявника. Поточний контроль здійснюється під час провадження страхової діяльності і включає моніторинг звітності, аналіз платоспроможності, технічних резервів, прийнятних активів, ринкової поведінки, скарг споживачів та виконання наглядових вимог. Наступний контроль має місце після вчинення певних дій або операцій, зокрема під час перевірки виконання приписів НБУ, коригувальних заходів, заходів раннього втручання або рішень про застосування заходів впливу.

Таким чином, необхідність ефективного державного регулювання сфери страхування зумовлює створення дієвої системи контролю, стратегічна мета якої полягає у забезпеченні стабільності страхового ринку, платоспроможності страховиків, належного виконання ними зобов'язань за договорами страхування, запобіганні порушенням та неефективному використанню страхових резервів і прийнятних активів. Контроль охоплює встановлення фактичного стану діяльності страховика, перевірку його відповідності вимогам законодавства, виявлення порушень і причин їх виникнення, а також застосування коригувальних заходів, заходів раннього втручання та заходів впливу.

Список використаних джерел:

1. Герасименко Л. В., Федорюк А. В. Окремі аспекти правового регулювання державного соціального страхування в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи. Серія: Право*. 2025. Випуск 5. С. 1075–1087
2. Попова Л. В. Внутрішній контроль страхових компаній в сучасних умовах розвитку. *Гроші, фінанси і кредит*. 2021. № 2. С. 77–84.
3. Кобзева Т. А. Адміністративно-правове забезпечення управління фінансовою системою України : монографія. Суми: Сумський державний університет, 2018. 433 с.
4. Підхормий М. О. Фінансова безпека України: методологія аналізу та стратегічні орієнтири : дис. ... докт. економ. наук: 08.00.08. Львів, 2015. 440 с.